

Tale til Landsdelsutvalget (for Nord-Norge)
Tromsø den 17. november 1992

Barentsregionen: En spennende utfordring for Nord-Norge i 1990-årene

Utenriksminister Thorvald Stoltenberg

Jeg må først få takke for at jeg er blitt invitert til å tale her i Landsdelsutvalget. I dag framstår Nord-Norge som "de nye muligheters land". Da sier det seg selv at det er ekstra spennende å få tale til denne forsamling. Landsdelsutvalget er dessuten i seg selv interessant i en tid hvor "regioner" og "regionalisering" går inn i vårt politiske språk. Dere er knyttet til det eneste landsdelsutvalg vi har i Norge. Jeg tror utvalget kan komme til å spille en viktig rolle i årene som kommer, nå som Nord-Norge i større grad skal forholde seg til sine ytre omgivelser. Kanskje kan utvalget også bli mønster for liknende ordninger i andre landsdeler?

Jeg er invitert hit for å tale om Barentsprosjektet. Jeg antar at alle her kjenner til dette samarbeidsopplegget som *geografisk* skal omfatte de nordlige fylkene i Norge, Sverige, Finland, og Murmansk og Arkhangelsk fylker i Russland. Vi har også gitt samarbeidet en *funksjonell definisjon*, der Barentssamarbeidet omfatter de land som er interessert i å være med på å møte de utfordringer og de muligheter regionen står overfor.

Jeg vil nedenfor ta for meg noen sentrale aspekter ved Barentssamarbeidet, og vil begynne med en historisk vinkling.

Barentsprosjektet tar, for å si det enkelt, sikte på gradvis å omdanne tidligere fiendeland til samarbeidsland. Vi ønsker å veve Moskva og nord-vest Russland inn i et nettverk av stabilitetsfremmende samarbeidsordninger som en motvekt mot, og etter hvert erstatning for, den sterke militariseringen av området. I et område der tanks tidligere truet med å krysse grensene, er det nå tanker og ideer som skal flyttes. Gjennom en ny type forbindelser ønsker vi å øke norsk sikkerhet i en ny tid.

Den økonomiske siden ved samarbeidet kan bli svært viktig. Barentssamarbeidet har som målsetting å skape en utvikling og vekst i nord til gjensidig fordel. Ved at Nord-Norge nå igjen kan utvikle samkvem med nord-vest Russland, legges et grunnlag for ny økonomisk utvikling.

Historien har vist at samkvemmet østover var viktig for utviklingen i nord. I deler av forrige århundre hadde de nordlige deler av Norge en rik periode, mens det var dårlige tider i sør. Mens man hadde en stor utvandring fra Sør-Norge til Amerika, økte faktisk folketallet i Finnmark. Det hang sammen med de økonomiske impulsene fra Pomor-handelen.

Nord-vest Russland er en økonomisk utfordring for oss, som har likhetstrekk med den utfordringen vest-tyskerne står overfor i det gamle DDR. En stor del av produksjonsapparatet er nedslitt; landet mangler kunnskap og praktisk teknologi på mange felter; det er et stort behov for alle typer administrativ kunnskap. Alt dette har vi i Norden, og vi er naboer! De nye mulighetene må omsettes i arbeidsplasser og vekst også hos oss!

Vi har flere eksempler på at det er mulig. Televerkets nye linjer til Murmansk knytter Murmansk teledistrikt til 085-området i Norge. Det er planer om å utvide dette opplegget til å omfatte store deler av Kvitesjø-området. Hvis russerne går med på utbygging, akter Televerket å bruke ansatte som mister arbeidsoppgaver i Nord-Norge som følge av rasjonaliseringen, til utbygging i Russland. Vi kan tenke oss liknende opplegg for eksempel

at engelskmenn, islendinger, spanjoler og kanadiere er aktive og i ferd med å få fotfeste. Danskene er allerede godt etablert i Murmansk.

Sett fra norsk side er problemstillingen enkel: En stor del av hvitfisken fra den russiske del av Barentshavet kommer til å havne på det vest-europeiske markedet. *Spørsmålet er om det skal skje i samarbeid med oss eller i konkurranse med oss.*

Vi har eksempler på et norsk/russisk foredlingssamarbeid. Jeg tenker på de store russiske leveransene til vår fiskeindustri i nord. Hittil i år har russiske fiskebåter levert fisk for ca. 700 millioner kroner i Finnmark og Troms. Denne fisken videreføres i norske bedrifter og blir derved tredoblet i verdi. Det betyr at vi hittil i år har kunne eksportere for 1,8 milliarder kroner ekstra, og at vi får en rekke nye arbeidsplasser i en del av Norge som ellers ville hatt stor ledighet. Ledigheten i Båtsfjord er på 0,8% i dag. Og dessuten, en del av de pengene russerne tjener, blir tilbakeført til Norge i form av oppdrag til norske verft som moderniserer fiskefartøy.

Denne utviklingen gir en helt ny dimensjon til den tradisjonelle EF/EØS-debatten om fisk.

Vi må videreutvikle det norsk-russiske fiskerisamarbeid i Barentsregionen. Regjeringens prosjektstøtte gjør det lettere for norsk fiskerinæring å etablere samarbeidsprosjekter med russerne, og nye garantiordninger vil muligens kunne gjøre det lettere for norske interessenter å kjøpe seg inn i russisk fiskerinæring. De første norske fiskeribedriftene har da også har tatt opp denne utfordringen og gjort framstøt østover med sikte på å kjøpe seg inn i russisk fiskeri for å få varige samarbeidspartnere i øst.

På den store ekspertkonferansen vi hadde i Kirkenes i september foreslo forskerne at man bør forby torskefisket i russisk del av Barentshavet og istedet la russerne få fiske i norsk sone. Det henger sammen med at torsken har sin ungdomstid i Barentshavet før den vandrer til norsk sone for å bli voksen. Det sier seg selv at det er bedre å fange torsken når

På norsk side mener vi at miljøspørsmål må være en bærebjelke i et Barentssamarbeid. Vi må samarbeide fordi den miljø-ørkenen som nå eter seg ut fra byer som Nikkel med en km pr. år, over tid vil true hele Nordkalotten hvis ikke noe gjøres. Mange av miljøproblemene i regionen er så store at de utgjør en potensiell fare for ressursgrunnlaget, som fiske-ressursene. Problemene kan oppstå uten en miljøkatastrofe. En minimal radioaktiv lekkasje fra containere i Barentshavet kan få store oppslag i internasjonal presse. Det kan føre til en dramatisk reduksjon i salg av fisk og derved true næringsgrunnlaget for store deler av befolkningen i nord.

Vi er innstilt på at vi må bidra økonomisk dersom vi skal løse de store miljøutfordringene i regionen. Mange er så store at selv ikke landene i regionen kan løse dem alene. Problemene angår store deler av Europa. Derfor vil vi invitere andre land, ikke minst de som forbruker ressurser fra regionen, til å delta gjennom Barentssamarbeidet.

I et Barentssamarbeid må urbefolkningen få sin rettmessige plass.

Samene utgjør det historiske majoritetsfolk i Barentsregionen, og samisk bosetting, språk og kultur er en av de synlige fellesnevnerne i regionen. Vi har en lang rekke eksempler fra Europa på at minoritetsfolk har fått styrket sine rettigheter og muligheter gjennom regionaliseringen. Det tror jeg også vil bli tilfelle i nord. Vi vil derfor at samenes institusjoner skal få sin rettmessige plass i den regionale ordningen vi bygger opp. Urbefolkningen i Barentsregionen bør bli representert i det regionsrådet for Barentsregionen som vi vil foreslå etablert, og som jeg kommer tilbake til senere i foredraget.

Vi har notert med interesse at den russiske minister for nasjonalitetsspørsmål, V. Tisjkov, i et eget brev har kommet opp med flere konstruktive forslag som blir ført videre i Barentssamarbeidet. Han foreslår å etablere et regionalt senter for Kola-samene i Lovozero, som kan bli et senter for språk, utdanning og kultur. Fra russisk side er det også foreslått at man

premisser. I Norge er vi vant til at distriktpolitikk er noe som sentrum gjør for utkantene. Bak Barentsprosjektet ligger forestillingen om at landsdelene i større grad må ta skjeen i egen hånd, mens sentrums oppgave blir mer å legge forholdene til rette. Vi ønsker altså et Nord-Norge som legger opp en egen politikk basert på egne ressurser og tro på egne krefter.

Tanken om en Barentsregion er møtt med stor interesse, særlig i den nordlige del av Norden. Men vi er også møtt med noen kritiske spørsmål. Jeg vil her ta for meg et par.

Noen kritikere har beskrevet Barentsprosjektet som et knep for å *gjøre norsk EF-medlemskap mer spiselig i nord*. Jeg har ved flere anledninger pekt på at vi kommer til å gå videre med Barentsprosjektet *uavhengig* av hva som skjer med EF-spørsmålet. Prosjektet kan bli viktig hvis vi kommer i gang med forhandlinger om medlemskap. Da kan det bli et verktøy for å sikre norske interesser i nord. Dersom Norge ikke kommer med i EF, kan Barentsprosjektet bli en viktig del av en norsk diplomatisk og økonomisk strategi med sikte på å definere vår rolle og plass i det nye Europa. Nå vil noen peke på at Norge og Nord-Norge kommer i en ugunstig situasjon hvis vi får en Barentsregion med Finland og Sverige som EF-medlemmer, mens vi står utenfor. Det er jeg enig i. I en slik situasjon vil russerne antakelig foretrekke å bruke Finland og Sverige som hovedvei til Europa og ikke Nord-Norge, mens EF-land på sin side nok vil velge å satse på investeringer i Finland og Sverige framfor i Norge.

Det er også blitt hevdet at *den usikre utviklingen i Russland gjør at vi bør vente med å etablere et samarbeid*. Vi ser ikke bort fra at det kan komme et konservativt tilbakeslag i Russland. Men nettopp derfor er det viktig å få samarbeidsordninger raskt på plass i nord. Et tilbakeslag i Russland kan bli fulgt av bruk av vold, og det kan føre til at vestlig opinion i en tid vil stille seg mer reservert til nye initiativ østover. Da kan det bli vanskelig å få etablert det samarbeidsapparat vi trenger for å løse rekken av praktiske spørsmål i regionen.

Noen har hevdet at vårt engasjement i Barentsprosjektet smaker av *dårlig samvittighet for at sentrum tidligere har neglisjert Nord-Norge*, og for misgjerninger som går tilbake til Hansa'en og bergenske handelshus. Nå kommer Nord-Norge i politisk og geografisk i fokus og så vil man rette opp gamle synder.

Jeg deler ikke det syn at dette har vært noe motiv, men er enig i at det er en lang rekke spørsmål i nord som sentrum kunne håndtert bedre, også i nyere tid. De bør vi selvsagt få rettet på. For kort tid siden var det et TV-program om Alta-bataljonens heltmodige innsats mot tyskerne på Narvik-fronten i 1940 og den enestående innsats som folk fra Alta gjorde i form av etterretningsarbeid mot tyske skip. De som deltok har aldri fått en tapperhetsmedalje og får heller ikke krigspensjon. Jeg har drøftet saken med forsvarsministeren som vil se på saken igjen.

Barentssamarbeidet skal få en forankring i nord og samarbeidet må skje på Nordkalottens egne premisser. Derfor har jeg lagt vekt på at vi skal legge forholdene til rette og rydde hindringer av veien, mens dere som bor i regionen har et særlig ansvar for å gi samarbeidet et konkret innhold og drive det framover. Nord-Norge må uttrykke og samordne sine interesser i forhold til Barentssamarbeidet.

Om vi klarer å få til en slik forankring i praksis, gjenstår å se. Men det er her vi trenger et nært samspill med Landsdelsutvalget, og andre politiske og økonomiske aktører i Nord-Norge. Jeg er oppmerksom på at Landsdelsutvalget er hardt belastet med en lang rekke viktige oppgaver i dag, og ser også de praktiske komplikasjoner som kan oppstå siden Landsdelsutvalget også omfatter Namdalen. Jeg håper at vi sentralt i Oslo nå vil få Barentssamarbeidet inn i planleggingen til de forskjellige fagdepartement. På samme måte håper jeg de nye mulighetene og utfordringene vil gjennomsyre planleggingen både på landsdelsnivå, fylkesnivå og kommunalt nivå. Jeg håper at dette møtet kan bli et verktøy for å få medspillere på alle nivåer i nord.

Jeg understreket tidligere at vår forutsetning hele tiden har vært at regionssamarbeidet skal *forankres i nord*. Jeg vil derfor invitere lederne for de sju fylkene og representasjon fra urbefolkningen i regionen til møtet i Kirkenes i januar. Disse bør kunne utgjøre et framtidig Regionsråd for Barentssamarbeidet. Man kan tenke seg at regionsrådet får samme struktur som Barentsrådet, dvs. med faste stedfortredere som utgjør et fast samarbeidsutvalg. Med et slikt regionsråd vil man få *en regional arena* der regionens egne politikere kan formulere sine synspunkter overfor hverandre og overfor regionens omgivelser.

Det er ingen grunn til at Barentssamarbeidet skal komme i stedet for det samarbeidet i regionen som i dag fungerer godt. Men det er saker som lettere kan håndteres i en regional ramme enn for eksempel bilateralt. Slike spørsmål bør vurderes i et Barentssamarbeid. Poenget med en Barentsregion er ellers at vi skal *se samarbeidsområder i sammenheng*. På enkelte områder, som for eksempel miljø, er vi i Norden særlig interessert i å utvikle et samarbeid, mens russerne kan være mer interessert i samarbeid på områder som økonomisk utvikling og omstilling. Ser man flere slike felt sammen, kan man lettere få til samarbeidspakker som har elementer alle har interesser i.

Det kan være nyttig å se litt på forholdet mellom Nordkalottensamarbeidet og Barentssamarbeidet. Her trenger vi en fornuftig grenseoppgang. Vi trenger to samarbeid som er atskilt, men samkjørt. Grunnen er at de i dag har to forskjellige roller. Barentssamarbeidet vil nødvendigvis bli påvirket av russiske problemstillinger som er kompliserte og vil kreve stor tålmodighet fra alle parter for å komme igjennom språklige og kulturelle barrierer. Det ville være uklokt å belaste Nordkalottensamarbeidet med slike problemstillinger.

Nordkalottensamarbeidet er og bør være et instrument til å håndtere et nordisk samarbeid der man kan spille på felles kultur og innarbeidede samarbeidsvaner. Vi kan også trenge Nordkalottensamarbeidet når de nordiske fylkene i nord føler behov for å samrå seg i saker som kommer opp i Barentssamarbeidet. Vi kan også trenge Nordkalottensamarbeidet som en brekkstang for å sikre at Nordkalotten får en rimelig del av nordiske midler og

Vi står overfor historiske prosesser der vi må ta et steg ad gangen og bruke den tid vi trenger. Det er særlig viktig å bygge opp vår evne til å håndtere denne nye situasjonen. Det er en av grunnene til at vi har bedt Universitetet i Tromsø om å utarbeide en handlingsplan med sikte på bygge opp høvelig kompetanse i Nord-Norge. Denne planen vil vi få overrakt i morgen, og jeg vil selvsagt sørge for at den sendes til alle fylkene i nord.

* * *

Nord-Norge betalte en høy pris for den kalde krigen. Nå er den kalde krigen slutt, selv om store militære styrker fortsatt befinner seg i nord. Men mye tyder likevel på at ingenting blir som før. Før var Nord-Norge for mange et sted man forbandt med *problemer*. I dag tales det stadig mer om de nye *mulighetene*. Det gir grunnlag for en ny framtidstro i nord.

Sverre Tevick, UD, Oslo

Roald Røkeberg, Troms
Viggo Eide, Nordland
Bruno Larsson, Norrbotten
Esko Lotvonen, Lappland

Vadsø, 20.11.92

MØTE I BARENTSGRUPPEN

Til deres foreløpige orientering:

Det er mulig det planlagte Barentsgruppe-møtet i Arkhangelsk 1.-4. desember nå kommer til å bli avlyst helt p.g.a. at det kolliderer med andre, viktige møter for enkelte av Barentsgruppens medlemmer. De siste signalene fra russerne tyder på dette.

Først onsdag 25. november får vi vite sikkert om det blir møte eller ikke, og eventuelt når og hvor det blir. Da har Thor Robertsen vært i Arkhangelsk og diskutert spørsmålet med Romuald Krumin & Co.

Jeg skal prøve å gå beskjed så snart jeg vet noe mer.

Vennlig hilsen,

Torbjørn Bjorvatn